

بررسی جغرافیای انتخابات در استان گیلان

زهرا پیشگاهی فرد* - دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، گروه جغرافیا، تهران، ایران
رقیه شریفی جابکی - دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران

دریافت مقاله: ۸۹/۱۲/۲۳

پذیرش نهایی: ۹۰/۹/۲۵

چکیده

از زمان تشکیل مجلس شورای اسلامی تا به امروز ۸ دوره انتخابات پارلمانی در ایران برگزار شده است. در این دوران رفتار انتخاباتی مردم در انتخابات چه در امر مشارکت و یا گزینش افراد با توجه به جناح‌های مختلف کشور روند یکسانی را طی نکرده و این موضوع در طی دوره‌های مختلف انتخاباتی از حوزه‌ای به حوزه‌ی دیگر متفاوت بوده است. همچنین با توجه به انتخابات برگزار شده در ایران تاکنون هیچ‌گونه بررسی علمی از پدیده جری مندرینگ در مرزهای حوزه‌های انتخاباتی صورت نگرفته است. این تحقیق با استفاده از روش تحلیلی-توصیفی و با استفاده نقشه و نمودارهای مختلف، ضمن بررسی و تجزیه و تحلیل جغرافیای انتخابات استان گیلان سعی دارد به سؤال‌های زیر پاسخ دهد که آیا با توجه به موقعیت قرارگیری استان گیلان در نوار مرزی شمال کشور، روند مشارکت و همگرایی در این استان در طی دوره‌های انتخابات پارلمانی کاهش یافته است؟ با توجه به رفتار انتخاباتی مردم در گزینش نمایندگان، جهت و گرایش حوزه‌های انتخابیه استان گیلان با توجه به دو طیف عمده کشور، به کدام جناح سیاسی است؟ و آیا در طی هشت دوره انتخابات پارلمانی برگزار شده در ایران، پدیده جری مندرینگ در استان گیلان روی داده است؟ نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که علی‌رغم این که استان گیلان در نوار مرزی کشور قرار گرفته روند بالایی در انتخابات طی نموده و گرایش جناحی مردم و نمایندگان آن به سمت جناح راست است. و یک مورد پدیده جری مندرینگ نیز در استان گیلان کشف شده است.

واژگان کلیدی: جغرافیای انتخابات، مشارکت سیاسی، جناح سیاسی، جری مندرینگ، استان گیلان

۱. مقدمه

انتخابات یکی از مسایل مطرح در جغرافیای سیاسی است که تحت عنوان جغرافیای انتخابات مورد بررسی قرار می‌گیرد (پیشگاهی فرد و همکار، ۱۳۸۴: ۵۲). در این بین جغرافیای مشارکت و رفتارهای انتخاباتی از مهمترین مباحث جغرافیای انتخابات محسوب می‌گردند. که با بررسی علمی این دو شاخه جغرافیای انتخابات می‌توان بسترهای لازم را برای تحول در روند مشارکت در مناطق مختلف جغرافیایی فراهم ساخت (پیشگاهی فرد و همکار، ۱۳۸۶: ۸۳).

با پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، زمینه مشارکت مردم در سرنوشت سیاسی کشور بیش از پیش فراهم شد. در پژوهشی که پیرامون موضوع جغرافیای انتخابات پارلمانی در ایران صورت گرفت، این نتیجه به دست آمد که تحولی چشمگیر در استان‌های حاشیه کشور در حال شکل‌گیری است. استان‌هایی که همواره در مطالعات جغرافیای سیاسی ایران از آنها به عنوان سرزمین‌های واگرا نام برده می‌شد در سال‌های اخیر گرایش شدیدی را نسبت به مشارکت در تصمیم‌گیری ملی نشان داده‌اند، که بیانگر نقش مؤثر جمهوریت در تقویت هویت- ملی به جای هویت محلی سابق است (پیشگاهی فرد، ۱۳۷۹: ۱۲۶).

این مقاله به بررسی جغرافیای انتخابات در استان گیلان پرداخته است. در این فرآیند ضمن بررسی مشارکت سیاسی افراد در استان گیلان نسبت به کل کشور؛ گرایش اکثریت مردم به جناح‌های سیاسی مطرح در کشور تبیین شده و سرانجام پدیده جری مندرینگ^۱ در حوزه‌های انتخابیه استان گیلان مورد بررسی قرار گرفته است.

۲. روش شناسی تحقیق

مقاله حاضر به صورت اسنادی و با شیوه توصیفی- تحلیلی مسائل جغرافیای انتخابات استان گیلان را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است. جامعه آماری مورد بررسی، هشت دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی در استان گیلان می‌باشد. بدین ترتیب که ابتدا آراء هشت دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی در استان گیلان از استانداری گیلان و وزارت کشور تهیه شد و سپس جداول و نمودار آماری و درصد مشارکت و نوع گرایش سیاسی نمایندگان هر دوره به تفکیک حوزه و سال در استان گیلان به صورت نمودار و نقشه‌ی GIS ترسیم گردید.

۳. یافته‌ها

۱-۳. موقعیت تاریخی، سیاسی و جغرافیایی گیلان

گیلان از سرزمین‌هایی است که عوامل تأثیر گذار جغرافیایی، موقعیت، شکل ناهمواری‌ها و آب و هوا نقش تعیین کننده و بسزایی در تحولات آن ایفا نموده است (امیرانتخابی، ۱۳۸۷: ۱۴۲). این استان، از شمال به دریای خزر و کشور جمهوری آذربایجان، از غرب به استان اردبیل، از جنوب به استان زنجان و قزوین و از شرق به استان مازندران محدود می‌شود (سالنامه آماری استان گیلان، ۱۳۸۷: ۳۱).

از منظر جغرافیایی از چهار سو با موانع بزرگ طبیعی روبرو بوده است، در شمال با دریاچه بزرگ و بسته خزر و در غرب، جنوب و شرق با دیواره‌های بلند کوهستانی و جنگل‌های انبوه خزری احاطه شده است. در گذشته در داخل منطقه نیز زمین‌های باتلاقی، بیشه زارهای انبوه، رودخانه‌های متعدد و پر آب و اقلیمی بسیار مرطوب و ناسازگار آن برای هر مهاجمی به منزله‌ی یک خطر استراتژیک تلقی می‌شد. از این رو این منطقه به برکت خصیصه‌های جغرافیایی فوق سال‌ها به استقلال کامل و نسبی از حکومت‌های پیرامون خود زیسته است (عظیمی دویخسری، ۱۳۸۱: ۴۷). از قرن هجدهم نام گیلان به عنوان دروازه اروپا بر سر زبان‌ها افتاد مراودات تجاری و سیاسی ایران بیشتر از طریق استان گیلان با کشورهای اروپایی صورت می‌گرفت، به طوری که در قرن نوزدهم و بیستم به دلیل همسایگی این استان با دولت روسیه؛ مورد توجه حکومت مرکزی ایران و دولت روسیه و انگلیس قرار گرفت. چنان که بارها توسط دولت روسیه مورد تهاجم و تعرض واقع شد. در عین حال همواره در طول تاریخ این استان پایگاه مناسبی برای مخالفت با حکومت مرکزی ایران به شمار می‌رفته است.

از سوی دیگر همکاری گیلان با جنبش مشروطیت بر کسی پوشیده نیست. هرچند جنبش مشروطه از گیلان آغاز نشد اما مجاهدین گیلان سهم بسیار مؤثری در به ثمر رساندن انقلاب مشروطیت ایران داشتند (حاج سید جوادی، ۱۳۷۴: ۳۲). در تاریخ جنبش‌ها و نهضت‌های آزادی طلبانه ملت ایران نهضت جنگل یکی از درخشان‌ترین آنهاست (رحمدل، ۱۳۷۲: ۱۴۳). جنبش جنگل به رهبری میرزا کوچک جنگلی در گیلان آغاز شد و براساس جمهوری خواهی استوار بود. قیام‌های مردم گیلان در دوره پهلوی از جمله قیام دهقانان و کشاورزان که موجب ضعف حکومت مرکز شد یادآور سلحشوری و آزادی خواهی این خطه از ایران است. بعد از انقلاب اسلامی نیز علی‌رغم اینکه مردم گیلان رشادت‌های زیادی در جریان انقلاب انجام دادند، ولیکن وجود رشته کوه‌های البرز در مرزهای جنوبی گیلان پایگاه مناسبی برای مخالفین حکومت مرکزی و دولت ایران به شمار می‌آمد (امین، ۱۳۸۰: ۸۶).

۲-۳. تقسیمات سیاسی - انتخاباتی استان گیلان

با تغییر مجلس شورای ملی به مجلس شورای اسلامی، کمیسیون شماره (۱) شورای انقلاب اسلامی ایران جدول حوزه بندی انتخابات را مورد تصویب قرار داد (اصلاح عربانی، ۱۳۷۴: ۶۲۲). بر طبق قانون تقسیمات کشوری ایران، حوزه‌های انتخابات مجلس شورای اسلامی حتی الامکان از یک یا چند شهرستان خواهد بود محدوده منطبق بر محدوده شهرستان‌ها و هر حوزه انتخاباتی متشکل حوزه‌های انتخابات را قانون معین می‌کند (حافظ نیا، ۱۳۸۱: ۴۷۷). نمایندگان مجلس شورای اسلامی نیز بر طبق اصول ۶۲ و ۶۳ برای چهار سال از حوزه انتخابیه سراسر کشور، با رأی مردم ساکن در هر حوزه انتخاب می‌شوند (حافظ نیا، ۱۳۸۱: ۴۷۷). بر طبق توضیحات بالا در حال حاضر استان گیلان دارای ۱۱ حوزه انتخابیه و ۱۳ نماینده می‌باشد. بدین ترتیب که حوزه‌های: آستارا، آستانه اشرفیه، بندرانزلی، تالش، رودبار، رودسر، صومعه سرا، فومن، لاهیجان، لنگرود هر کدام دارای یک نماینده و حوزه انتخابیه رشت دارای ۳ نماینده می‌باشد (اصلاح عربانی، ۱۳۷۴: ۶۲۲).

۳-۳. چشم‌انداز مشارکت در استان گیلان

شناخت رفتار انتخاباتی شهروندان و الگوی شرکت در انتخابات برای احزاب، سیاستمداران و دولت‌ها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، زیرا مشارکت فعال، گسترده و فراگیر جامعه در انتخابات به منزله پشتوانه ملی در سطح داخلی و اعتبار در سطح بین المللی و منطقه‌ای می‌باشد (پیشگاهی فرد و همکار، ۱۳۸۷: ۱۱۰). از سال ۱۳۵۸ که اولین انتخابات مجلس شورای اسلامی انجام شد، مردم مشارکت مدنی را در یک نظام جمهوری آغاز کردند. به نسبتی که اثر حضور مردم در عرصه انتخابات برای آنان مشهود می‌شد، هم به میزان حضورشان افزوده می‌شد و هم معیارهای خود را برای انتخابات نماینده بهینه می‌کردند (پیشگاهی فرد، ۱۳۸۰: ۱۶۳).

میزان مشارکت مردم در حوزه‌های مختلف استان گیلان متفاوت و در هر حوزه نسبت به حوزه دیگر از ویژگی‌های خاص برخوردار است. ریشه یابی علل تغییر در میزان مشارکت مردم هر حوزه از دوره‌ای به دوره دیگر موضوعی جامعه شناسانه است و تصویر جلوه‌های این تغییر، موضوع جغرافیای سیاسی است (پیشگاهی فرد، ۱۳۸۰: ۵۴۷).

آمار مربوط به میزان مشارکت افراد نسبت به واجدین شرایط در یازده حوزه انتخابیه استان گیلان نشان می‌دهد که در طی دوره اول با توجه به شرایط پیچیده انقلاب و بحران‌های موجود در کشور مشارکت استان گیلان در انتخابات پایین بود با این وجود حوزه‌های انتخابیه بندرانزلی با ۵۴ درصد و لاهیجان با ۳۵ درصد بالاترین و پایین ترین میزان مشارکت را داشتند. در طی دوره دوم مجلس با ایجاد ثبات و بهبود شرایط کشور

میزان مشارکت در انتخابات نسبت به دوره قبل بالاتر رفته تا جایی که حوزه انتخابیه آستانه اشرفیه با ۹۰/۱ درصد بالاترین و حوزه انتخابیه لاهیجان با ۴۴/۶ درصد پایین ترین میزان مشارکت را کسب نمودند. در دوره سوم روند افزایش مشارکت در استان گیلان ادامه یافت، به طوری که حوزه انتخابیه صومعه سرا با ۹۳/۲ درصد بالاترین و حوزه انتخابیه رشت با ۴۷/۲ درصد پایین ترین میزان مشارکت را بدست آوردند. در دوره چهارم حوزه انتخابیه بندرانزلی ۹۹/۹ درصد بیشترین و حوزه انتخابیه رشت با ۴۷/۲ درصد کمترین مشارکت را بدست آوردند. در طی دوره پنجم روند افزایش مشارکت در اکثر حوزه‌ها مشاهده می‌شود به طوری که حوزه انتخابیه صومعه سرا با ۱۱۰ درصد بالاترین (در این دوره در حوزه انتخابیه صومعه سرا میزان شرکت کنندگان در انتخابات بیشتر از واجدین شرایط انتخابات ثبت شد) و حوزه انتخابیه رشت با ۶۵/۵ درصد پایین ترین میزان مشارکت را داشت. در دوره ششم نیز تغییراتی در میزان مشارکت در انتخابات رخ داد به طوری که بعضی از حوزه‌ها نسبت دوره قبل مشارکت بالاتر و بعضی دیگر مشارکت پایین تری داشتند. به هر حال در این دوره نیز حوزه انتخابیه رودبار با بیش ۹۸/۲ درصد بالاترین و حوزه انتخابیه رشت با ۵۶/۶ درصد پایین ترین میزان مشارکت را کسب کردند. اتفاق مهمی که در دوره هفتم در تمامی حوزه‌های روی داد این بود که از میزان مشارکت تمامی حوزه‌ها کاسته شد به طوری که حوزه انتخابیه تالش با ۱۴/۲ درصد کاهش نسبت به دوره قبل به ۷۸/۵ درصد رسید و توانست بالاترین میزان مشارکت را کسب کند و حوزه انتخابیه رشت با ۲۲/۱ درصد کاهش نسبت به دوره قبل با ۳۴/۵ درصد پایین ترین میزان مشارکت را بدست آورد. در دوره هشتم تمامی حوزه‌ها به جبران دوره قبل پرداخته و بر میزان مشارکت خود افزودند. به طوری که حوزه انتخابیه فومن با ۳۵/۸ درصد افزایش نسبت به دوره قبل به ۹۸/۱ درصد رسید و بالاترین میزان مشارکت را بدست آورد و حوزه انتخابیه رشت با ۴/۴ درصد افزایش نسبت به دوره قبل به ۳۸/۹ درصد رسید پایین ترین میزان مشارکت را داشت (جدول ۱).

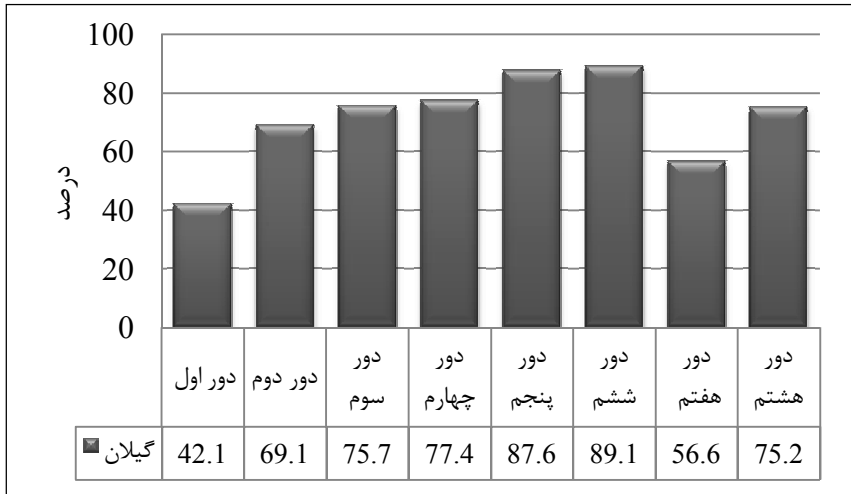
جدول ۱. تغییرات در میزان درصد مشارکت در ۸ دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی در ۱۱ حوزه انتخابیه استان گیلان

نام حوزه	دوره اول	دوره دوم	دوره سوم	دوره چهارم	دوره پنجم	دوره ششم	دوره هفتم	دوره هشتم
آستارا	۳۶.۹	۶۵.۹	۸۲.۶	۷۷.۹	۸۸.۹	۹۷.۱	۸۷.۱	۸۶.۵
آستانه	۵۲.۷	۹۰.۱	۸۱.۵	۸۷.۷	۹۶.۹	۹۱.۸	۳۵.۹	۷۰
بندرانزلی	۵۴	۸۰.۹	۸۳.۵	۹۹.۹	۹۱.۵	۷۶.۹	۵۳.۵	۶۴.۹
تالش	۳۵.۳	۵۷	۶۷.۴	۷۲	۷۳.۹	۹۲.۷	۷۸.۵	۸۳.۲
رشت	۳۷.۸	۴۵.۸	۴۷.۲	۴۷.۲	۶۱.۵	۵۶.۶	۳۴.۵	۳۸.۹
رودبار	۴۰.۱	۷۰.۱	۸۳.۸	۷۵.۵	۹۶	۹۸.۲	۶۹.۳	۹۷.۴
رودسر	۳۹	۶۴.۷	۶۸	۷۱.۳	۸۹.۹	۸۷.۳	۴۸	۸۹.۲
صومعه	۴۱.۸	۸۶.۹	۹۳.۲	۹۱.۲	۱۱۰	۹۱.۳	۵۶.۸	۷۸.۹
فومن	۳۷.۳	۷۴.۱	۷۲.۵	۹۲.۱	۹۸.۶ ^(۱)	۹۰.۴	۶۲.۳	۹۸.۱
لاهیجان	۳۵.۱	۴۴.۶	۵۸.۶	۶۳.۳	۸۱	۷۷	۴۷	۶۲.۶
لنگرود	۵۳	۷۹.۸	۹۴.۴	۸۳.۸	۹۰.۶	۸۵.۳	۴۹	۷۵.۳ ^(۲)

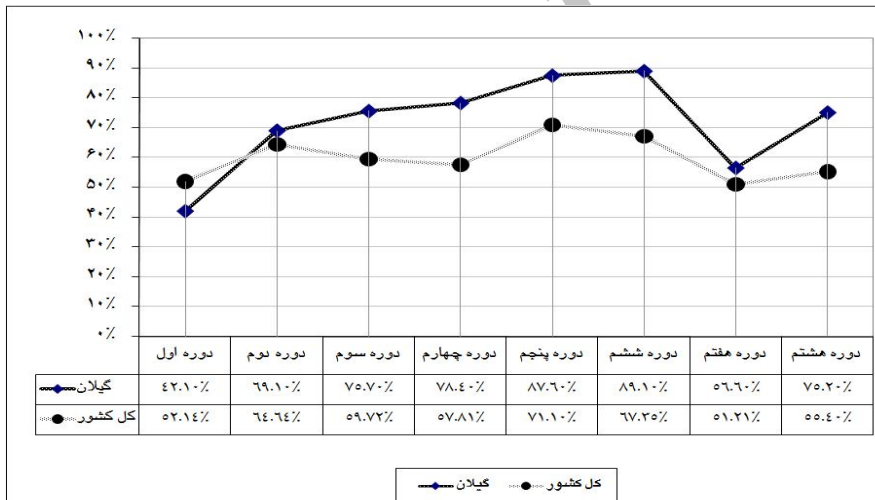
منبع: پیشگاهی فرد، ۱۳۷۹: ۲۷-۲۲ و دفتر امور سیاسی و انتخاباتی استانداری گیلان

در تحقیق دیگری که از حوزه‌های مختلف استان گیلان در طی این هشت دوره انتخابات پارلمانی صورت گرفت مشخص شد که حوزه انتخابیه صومعه سرا با میانگین ۸۱/۳ درصد بالاترین میزان مشارکت و حوزه انتخابیه رشت با میانگین ۴۶/۲ درصد پایین ترین میزان مشارکت را در بین حوزه‌های انتخابیه استان بدست آورده است (شکل ۱).

از سوی دیگر با بررسی و مقایسه‌ای که از میانگین مشارکت استان گیلان نسبت به کل کشور در هشت دوره انتخابات پارلمانی صورت گرفت مشخص شد که به جز دوره اول در سایر دوره‌ها میزان مشارکت در انتخابات پارلمانی استان گیلان نسبت به کل کشور بالاتر است و روند شیب نمودار در هر دو جهت افزایشی را نشان می‌دهد. و این موضوع بیانگر همگرایی مردم با حکومت مرکزی و بالارفتن شناخت مردم استان گیلان در سرنوشت خویش است (شکل ۲).

شکل ۱. میانگین تغییرات درصد مشارکت در ۸ دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی در حوزه‌های

شکل ۲. مقایسه روند مشارکت در ۸ دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی استان گیلان به کل کشور

۴-۳. گرایش جناحی در استان گیلان

شناسایی گرایش جناحی حوزه‌های انتخاباتی می‌تواند به احزاب و جناح‌های سیاسی کشور در برنامه‌ریزی و رقابت‌های انتخاباتی دوره‌های آینده کشور برای پیروزی در انتخابات کمک زیادی نماید. در این تحقیق در فرآیند جریان رسمی احراز نمایندگی به فراز و نشیب‌هایی که بر سر راه نمایندگان حوزه قرار داشته پرداخته و تمایلات سیاسی مردم را در هر دوره‌ی انتخابات نسبت به چهار گروه اصلی کشور یعنی لیبرال، راست

(روحانیت)، چپ (روحانیون) و مستقل مورد سنجش قرار گرفته است (پیشگاهی فرد، ۱۳۷۹: ۱۷۸). قابل ذکر است دوره‌های مورد مطالعه، به جهت برخی ملاحظات، به دو مقطع تقسیم می‌شود؛ مقطع نخست از دوره اول تا ششم، و مقطع بعدی از دوره ششم تا هشتم است که هر دو دوره ویژگی‌های خاص خود را دارند (حمزه، ۱۳۸۷: ۱۰۸). از دوره ششم مجلس به بعد گرایشات جناحی به دو دسته کلی اصلاح طلب و اصول گرا تقسیم می‌شوند که در مطالعه انجام شده روند تغییرات گرایشات جناحی نمایندگان طی هر دوره نمایندگی در استان گیلان نمایش داده شده است.

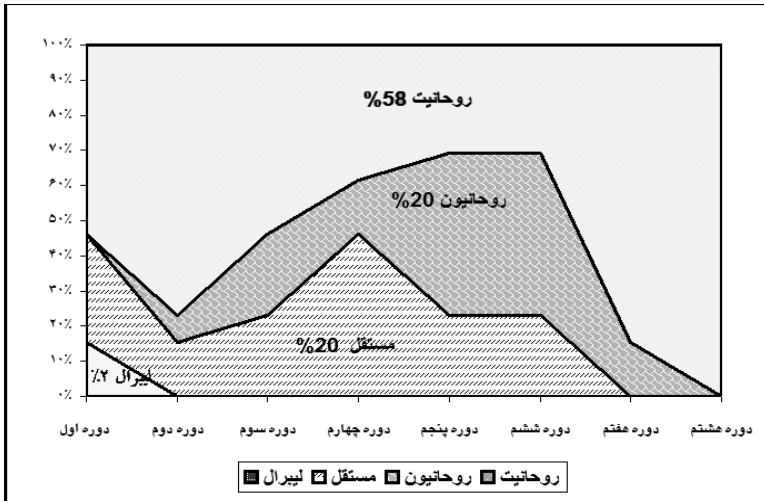
در مجموع در این مقاله به طرفداران جناح روحانیت که امروزه از آنها به نام اصولگرا یاد می‌شود به جناح راست و به مجموعه طرفداران طیف روحانیون مبارز به نام چپ یاد می‌شود.

در دوره اول مجلس از کل ۱۳ نماینده استان گیلان، ۷ نماینده حوزه‌های بندرانزلی، تالش، نماینده ب رشت، نماینده ج رشت، رودسر و فومن از جناح روحانیت و ۴ نماینده حوزه‌های آستارا، رودبار، لاهیجان و لنگرود مستقل و ۲ نماینده حوزه‌های آستانه اشرفیه و نماینده الف رشت از جناح لیبرال بوده‌اند (پیشگاهی فرد، ۱۳۷۹: ۸۰). اکثریت کرسی‌های مجلس را در استان گیلان نمایندگان جناح روحانیت با ۵۳/۸ درصد و مستقلین با ۳۰/۸ درصد و جناح لیبرال ۱۵/۴ درصد کرسی مجلس را در اختیار داشتند. و در طی دوره دوم مجلس از کل ۱۳ نماینده استان گیلان، ۱۰ نماینده حوزه‌های آستانه اشرفیه، بندرانزلی، تالش، نماینده الف رشت، نماینده ب رشت، رودبار، رودسر، صومعه سرا، لاهیجان و لنگرود از جناح روحانیت و ۲ نماینده ج رشت و فومن مستقل و ۱ نماینده حوزه آستارا از جناح روحانیون بوده‌اند (پیشگاهی فرد، ۱۳۷۹: ۸۰). در این دوره به ترتیب بیشترین کرسی مجلس را جناح روحانیت با ۷۶/۹ درصد و مستقلین با ۱۵/۴ درصد و جناح روحانیون ۷/۷ درصد را بدست آوردند. و در دوره سوم مجلس نیز، ۷ نماینده حوزه‌های بندرانزلی، تالش، رودبار، رودسر، صومعه سرا، فومن و لاهیجان از جناح روحانیت و ۳ نماینده حوزه‌های آستارا، نماینده ب رشت و لنگرود از جناح مستقل و ۲ نماینده حوزه‌های آستانه اشرفیه، نماینده الف رشت و نماینده ج رشت از جناح روحانیون بودند (پیشگاهی فرد، ۱۳۷۹: ۸۰). جناح روحانیت با ۵۳/۸ درصد بیشترین کرسی و سپس جناح روحانیون و مستقل به طور مساوی ۲۳/۱ درصد کرسی مجلس را در اختیار گرفتند. در طی دوره چهارم مجلس، ۶ نماینده حوزه‌های آستارا، آستانه اشرفیه، بندرانزلی، نماینده ج رشت، رودبار، لنگرود از جناح مستقل و ۵ نماینده حوزه‌های تالش، نماینده الف رشت، رودسر، فومن و لاهیجان از جناح روحانیت و ۲ نماینده حوزه‌های نماینده ب رشت و صومعه سرا از جناح روحانیون بودند (پیشگاهی فرد، ۱۳۷۹: ۸۰). برخلاف دوره‌های قبل که جناح روحانیت بیشترین کرسی

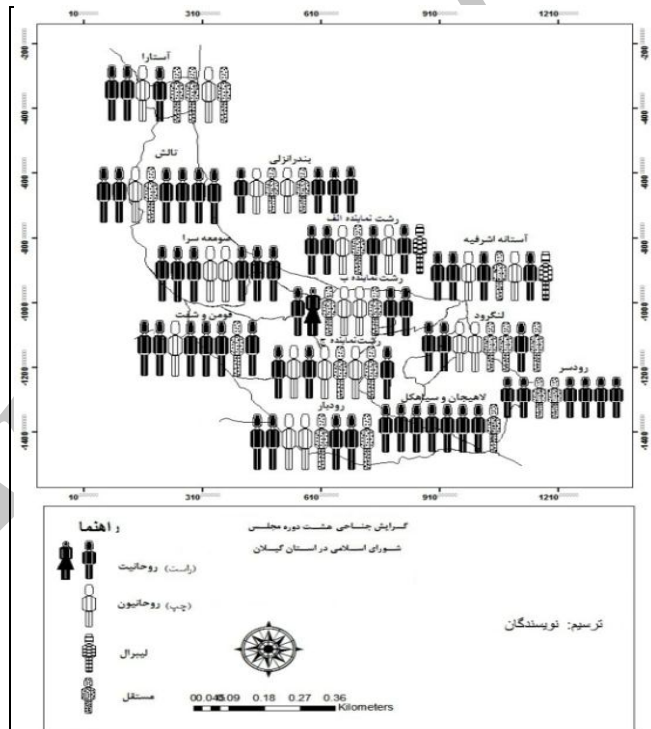
را در اختیار داشتند. مستقلین با ۴۶/۱ درصد بیشترین کرسی مجلس را در استان گیلان و سپس جناح روحانیت با ۳۸/۵ درصد و جناح روحانیون با ۱۵/۴ درصد کرسی مجلس را در اختیار گرفتند. و در دوره پنجم مجلس، ۶ نماینده حوزه‌های بندرانزلی، نماینده ب رشت، نماینده ج رشت، رودبار، صومعه سرا و لنگرود از جناح روحانیون و ۴ نماینده حوزه‌های آستارا، آستانه اشرفیه، فومن و لاهیجان از جناح روحانیت و ۳ نماینده حوزه‌های تالش، نماینده الف رشت و رودسر مستقل بوده‌اند (پیشگاهی فرد، ۱۳۷۹: ۸۱).

در این دوره بیشترین کرسی مجلس را گیلان جناح روحانیون با ۴۶/۱ درصد را در اختیار گرفتند و جناح روحانیت ۳۰/۸ درصد و مستقلین ۲۳/۱ درصد کرسی مجلس را در استان کسب کردند. در دوره ششم مجلس، ۷ نماینده حوزه‌های آستارا، آستانه اشرفیه، تالش، نماینده الف رشت، رودبار، فومن و لنگرود از جناح چپ (روحانیون) و ۳ نماینده حوزه‌های نماینده ج رشت، صومعه سرا از جناح راست (روحانیت) و ۳ نماینده حوزه‌های نماینده ب رشت، بندرانزلی و رودسر مستقل بوده‌اند. بیشترین کرسی را جناح چپ با ۵۳/۸ درصد در استان بدست آوردند. و جناح راست (روحانیت) و مستقلین ۲۳/۱ درصد کرسی مجلس را در اختیار داشتند. در دوره هفتم مجلس از ۱۳ نماینده استان گیلان، ۱۱ نماینده حوزه‌های آستارا، آستانه اشرفیه، تالش، نماینده الف رشت، نماینده ب رشت، رودبار و رودسر از جناح راست (روحانیت) و ۲ نماینده حوزه‌های نماینده ج رشت و بندر انزلی از جناح چپ (روحانیون) بودند. در این دوره جناح راست (روحانیت) ۸۴/۶ درصد و جناح چپ (روحانیون) ۱۵/۴ درصد کرسی مجلس را در اختیار داشتند. و سرانجام در دوره هشتم مجلس از ۱۳ نماینده استان گیلان، تمامی نمایندگان از جناح راست (روحانیت) بودند (www.majlis.ir) و ۱۰۰ درصد کرسی مجلس را در استان گیلان در اختیار گرفتند.

بدین ترتیب از مجموع ۱۰۴ نفر نماینده در طی ۸ دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی مردم استان گیلان به ۶۰ نفر از جناح روحانیت (راست)، ۲۱ نفر از جناح روحانیون (چپ)، ۲۱ نفر از جناح مستقل و ۲ نفر از جناح لیبرال رأی داده‌اند. بدین ترتیب در استان گیلان جناح روحانیت (راست) ۵۸ درصد، جناح روحانیون (چپ) ۲۰ درصد، مستقلین ۲۰ درصد جناح لیبرال ۲ درصد گرایش داشته‌اند (شکل ۳). مجلس را به خود اختصاص داده است (شکل ۳ و ۴).

شکل ۳. گرایش جناحی هشتم دوره نمایندگان مجلس شورای اسلامی در استان گیلان

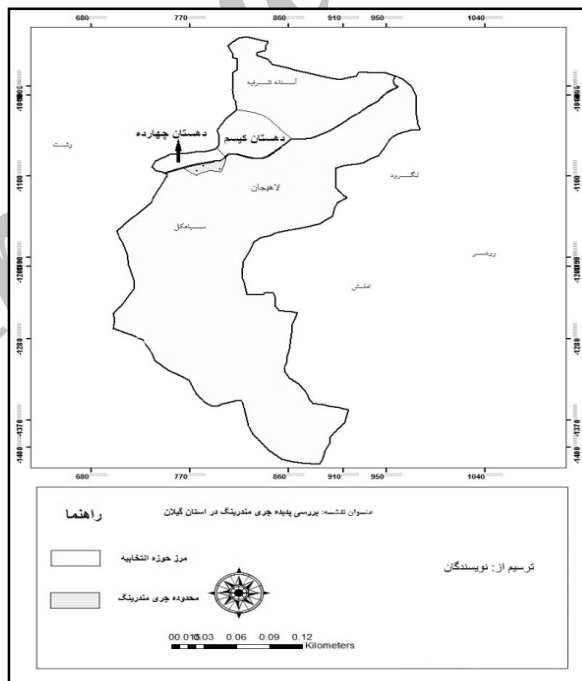
شکل ۴. بررسی گرایش و چرخش جناحی در ۸ دوره انتخابات پارلمانی در استان گیلان (از راست به چپ دوره‌ی اول تا هشتم)

۳-۵. بررسی پدیده جری مندیرینگ در استان گیلان

جری مندیرینگ یک اصطلاح است که ترسیم مجدد جانبدارانه حوزه‌های انتخاباتی به منظور تأثیرگذاری بر نتیجه انتخابات را توصیف می‌کند (Dikshit, 1995:257). امروزه انتخاب حوزه به صورت ناعادلانه یک واژه‌ای است که مخالفان سیاسی جری مندیرینگ از آن یاد می‌کنند و به هر نوع سازماندهی فضایی که برای تأمین منافع حزب خاص طراحی شده اطلاق می‌گردد (Norton, 2007:233). این موضوع می‌تواند بلوک‌ها و احزاب را رای کسب اهداف غیر دموکراسی تحت تأثیر قرار دهد. یک تعداد از استراتژی‌ها برای سال‌ها به همین منظور استفاده شدند (Fellmann & Getis, 2007:440). برای بررسی پدیده‌ی جری مندیرینگ در استان گیلان ابتدا تمامی تغییراتی که در مرزبندی بین حوزه‌های انتخابیه استان گیلان در انتخابات مجلس شورای اسلامی؛ صورت گرفت مورد بررسی قرار گرفت. در طی ۸ دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی ۱۵ مورد تغییر در سال‌های ۱۳۵۹، ۱۳۷۸، ۱۳۷۵، ۱۳۷۴، ۱۳۷۳، ۱۳۷۲، ۱۳۶۹، ۱۳۸۱ در حدود مرزهای انتخاباتی استان گیلان صورت گرفت (تالش انساندوست: ۱۳۸۳: ۵۲-۳۲).

طبق بررسی‌های صورت گرفته در مناطق ذکر شده، بیشتر مناطق به علت مشکلات ارتباطی و صعب‌العبور بودن و نزدیکی به شهرستان دیگر از شهرستان خود جدا شده‌اند و یا این که به دلیل مشکلات فرهنگی - قومیتی خواهان جدا شدن از شهرستان مورد نظر خود بودند. همچنین با توجه به بررسی انجام شده در طی ۸ دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی در ۱۱ حوزه انتخابیه استان گیلان، تنها یک مورد پدیده جری مندیرینگ در حوزه انتخابیه آستانه اشرفیه در دوره پنجم انتخابات مجلس شورای اسلامی کشف شد. بر طبق اطلاعات جمع آوری شده از فرمانداری شهرستان آستانه اشرفیه، مناطق پایین شاده، بالاشاده و کیاسرا شهرستان لاهیجان، به دلیل تشکیل یک دهستان جدید به نام کیسم در تیر ماه ۱۳۷۴، جزئی از شهرستان آستانه اشرفیه شدند همزمان در همان سال در شهرستان آستانه اشرفیه دهستان جدید دیگری به نام چهارده از بخش مرکزی این شهرستان شکل گرفت و مناطق مذکور جزئی از این دهستان شدند. پس از تشکیل دهستان‌های نام برده شده در شهرستان آستانه اشرفیه، مجدداً در سال بعد این مناطق با تصویب قانونی وزارت کشور به شهرستان لاهیجان الحاق شدند. تمامی این تغییرات با انتخابات دوره پنجم شورای اسلامی (۱۳۷۴) همزمان بود. به نظر می‌رسد این تغییر و تحولات در بین دو شهرستان کاملاً یک عمل قانونی باشد. زیرا همه این تغییرات با مصوبات وزارت کشور همراه بوده است. ولی موضوع نادیده گرفته شده در این محدوده‌ها آن است که برای تشکیل یک دهستان جدید باید منطقه مورد نظر جمعیت مورد نیاز برای تشکیل دهستان را داشته باشد. به همین دلیل محدوده کیسم آستانه برای تشکیل یک دهستان به جمعیت روستاهای پایین شاده و بالاشاده و کیاسرا از شهرستان لاهیجان احتیاج داشت. اما جنبه مبهم قضیه آن است که چگونه محدوده

کیسم با توجه به نیاز جمعیتی برای تشکیل دهستان، توانست همان مناطق مورد نیاز خود را که از شهرستان لاهیجان گرفته بود به محدوده چهارده واگذار کند تا دهستان دیگری تشکیل و در عین حال پس از تشکیل دهستان چهارده در شهرستان آستانه اشرفیه دوباره همان مناطق (پایین شاده، بالاشاده و کیاسرا) به شهرستان قبلی (لاهیجان) برگردانده شود. موضوع جالب توجه آن است تمامی این اتفاقات در آستانه انتخابات پارلمانی دوره پنجم صورت گرفته و نماینده منتخب دوره چهارم حوزه آستانه اشرفیه که قبلاً رویه مستقلی را در پیش گرفته بود این بار در دوره پنجم به جناح روحانیت تغییر گرایش داد و توانست در دوره پنجم نیز پیروز شود. قابل توجه است که جناح پیروز حوزه لاهیجان نیز در دوره پنجم مجلس از جناح روحانیت بود. با توجه به توضیحات بالا به نظر می‌رسد نوعی پدیده جری مندرینگ در حوزه آستانه اشرفیه صورت گرفته است. که بسیار دقیق و برنامه‌ریزی شده عمل کرده است (شکل ۵). به نظر می‌رسد که در سایر حوزه‌های انتخابیه استان گیلان نیز تغییر در مرز حوزه‌های انتخاباتی صورت گرفته باشد. اما به دلیل عدم نگهداری صحیح آمارها در بعضی از دوره‌های انتخابات مجلس در فرمانداری‌های استان گیلان و وارد نشدن آمار انتخاباتی به رایانه‌ها در بعضی از دوره‌های انتخابات مجلس و عدم ارسال آمارهای انتخابات مجلس از آراء تمامی نامزدهای انتخاباتی در حوزه‌ها به استانداری و وزارت کشور و عدم اطلاعات دقیق به محققین، بررسی پدیده جری مندرینگ کاری بسیار مشکل باشد.

شکل ۲. بررسی پدیده مندرینگ در حوزه‌های انتخابیه آستانه اشرفیه و حوزه انتخابیه لاهیجان

۴. نتیجه گیری

هرچند یکی از عوامل مؤثر در واگرایی، می‌تواند ساختار توپوگرافیک ایران باشد، شمال ایران با وجود رشته کوه‌های البرز از بخش مرکزی و فلات داخلی ایران جدا می‌شود (حافظ نیا، ۱۳۸۱: ۱۸۴). استان گیلان نیز در شمال کشور واقع شده است. اما میزان مشارکت مردم استان گیلان در تمامی انتخابات برگزار شده بعد از انقلاب از جمله انتخابات هشت دوره بالاتر از میانگین درصد مشارکت کل کشور بوده است. همچنین منحنی مشارکت استان گیلان، انطباق زیادی با منحنی مشارکت کشوری داشته است و این مسأله همگرایی فراوان مردم این استان با نظام جمهوری اسلامی ایران می‌باشد.

با توجه به گرایش جناحی نمایندگان در استان گیلان، بیشترین نقش و فعالیت را در طی این ۸ دوره انتخابات پارلمانی جناح روحانیت (راست) داشته است. بنابراین قدرت جناح روحانیت (راست) در پیشبرد اهداف خود در استان بسیار زیاد بوده و احتمال این که در آینده در استان گیلان جناح روحانیت تمامی قدرت و کرسی پارلمانی را در اختیار داشته باشد بسیار بالا است. چنان که در دوره هشتم مجلس شورای اسلامی تمامی کرسی پارلمان را در استان گیلان جناح روحانیت (راست) در اختیار داشت.

از سوی دیگر برای انتخاب شدگان و حامیان فعال آنها، جغرافیای انتخاباتی ابزاری غیر قابل چشم پوشی برای بهتر ارزیابی کردن منافع است و شناخت دقیق تری از مناطق ارائه می‌دهد که به کارگیری تلاش در یک کار سیاسی عمیق، یا بسیج فعالان، یا وقت مبارزات انتخاباتی، برای تغییر تعادل در آنها مثمر ثمرتر است (ابولاکست، ۱۳۷۸: ۱۴۴). بنابراین با نگاهی دقیق بر تمامی حوزه‌های انتخابیه استان گیلان متوجه می‌شویم که:

- روند مشارکت مردم در انتخابات پارلمانی در تمامی حوزه‌ها به استثنای حوزه انتخابیه آستارا رو به افزایش است.

- حوزه انتخابیه رشت پایین ترین میزان میانگین مشارکت و حوزه انتخابیه صومعه سرا بالاترین میزان میانگین مشارکت را در ۸ دوره انتخابات پارلمانی بدست آورده است.

- حوزه انتخابیه رشت در درجه اول حوزه انتخابیه لاهیجان در درجه دوم و حوزه‌های انتخابیه رودسر، فومن صومعه سرا و تالش در درجه سوم پایگاه‌های قوی و مناسبی برای جناح روحانیت (راست) هستند. بنابر این همان طور که مشاهده می‌شود از مجموع ۱۱ حوزه ۶ حوزه در دست جناح روحانیت (راست) است. با کمی تلاش بیشتر این جناح می‌تواند اکثریت کرسی‌های پارلمانی در تمامی حوزه‌ها کسب نماید. هرچند حوزه‌های آستارا و لنگرود هر کدام با داشتن ۳ نماینده از جناح روحانیت (راست) پایین ترین گرایش را به این جناح نشان داده‌اند، اما فعالیت جناح روحانیت (راست) در دو دوره انتخابات پارلمانی اخیر نشان داده است این حوزه‌ها نیز متمایل به جناح روحانیت

(راست) هستند. تنها نماینده ج رشت است که با داشتن ۳ نماینده از جناح روحانیون (چپ) در مقابل ۳ نماینده از جناح روحانیت (راست) به عنوان رقیب اصلی جناحی به شمار می‌آید. بنابراین جناح روحانیت (راست) با یک برنامه‌ریزی صحیح در انتخابات در جهت تقویت پایگاه خود در این حوزه باید بکوشد در این رقابت نیز پیروز شود.

- جناح روحانیون (چپ) و مستقلین هر کدام با داشتن ۲۱ نماینده در طی ۸ دوره انتخابات پارلمانی در استان گیلان، رقبای جدی برای یکدیگر بشمار می‌آیند. ولی این تعداد در مقابل ۶۰ نماینده جناح روحانیت (راست) در ۸ دوره انتخابات پارلمانی بسیار ناچیز است. و این موضوع نشان می‌دهد که جناح روحانیت (راست) قدرت و سلطه لازم را در انتخابات پارلمانی استان گیلان برخوردار است و جناح‌های دیگر رقبای جدی برای جناح روحانیت (راست) به شمار نمی‌آیند.

- در بررسی تغییر در مرزهای حوزه‌های انتخاباتی (جری مندرینگ)، تنها یک مورد در حوزه انتخابیه آستانه اشرفیه در طی دوره پنجم پارلمان کشف شده است. اما به نظر می‌رسد که در حوزه‌های دیگر هم چنین تغییراتی رخ داده است. اما به دلیل ضعف در داده‌های انتخاباتی از سوی وزارت کشور از تمامی نامزدهای انتخاباتی حوزه‌ها و عدم اطلاعات دقیق به محققین، بررسی پدیده جری مندرینگ کاری بسیار مشکل باشد.

Archive

۵. منابع

۱. استانداری گیلان، ۱۳۷۸، نتایج آراء ششمین دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی، دفتر امور انتخاباتی و سیاسی استانداری گیلان.
۲. استانداری گیلان، ۱۳۸۲، نتایج آراء هفتمین دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی، دفتر امور انتخاباتی و سیاسی استانداری گیلان.
۳. استانداری گیلان، ۱۳۸۶، نتایج آراء هشتمین دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی، دفتر امور انتخاباتی و سیاسی استانداری گیلان.
۴. اصلاح عربانی، ابراهیم، ۱۳۷۴، کتاب گیلان (نمایندگان گیلان)، چاپ گروه پژوهشگران ایران.
۵. امیر انتخابی، شهرام، ۱۳۸۷، جغرافیای تاریخی گیلان، چاپ فرهنگ ایلیا.
۶. امین، ح، ۱۳۷۸، تاریخچه جمهوری خواهی در ایران، فصل‌نامه علمی ترویجی اطلاعات سیاسی - اقتصادی، سال شانزدهم، شماره ۳-۴.
۷. لاکست، ایو و ژیلین، باتریس، ۱۳۷۸، عوامل و اندیشه‌ها در ژئوپلیتیک، ترجمه: علی فراستی، نشر آزمون.
۸. پیشگاهی فرد، زهرا، ۱۳۷۹، طرح جغرافیایی انتخابات پارلمانی ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی و معاونت پژوهشی دانشگاه تهران.
۹. پیشگاهی فرد، زهرا، ۱۳۷۹، کردستان در مسیر مشارکت سیاسی، فصل‌نامه پژوهش‌های جغرافیایی، سال سی و دوم، شماره ۳۹.
۱۰. پیشگاهی فرد، زهرا، ۱۳۸۰، سیمای جغرافیایی انتخابات پارلمانی استان همدان، مجله علمی و پژوهشی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران، شماره ۱۵۹-۱۵۸، دوره ۴۷-۴۶.
۱۱. پیشگاهی فرد، زهرا، ۱۳۸۰، انتخابات و پویای جغرافیایی آن در سیستان و بلوچستان، مجله علمی و پژوهشی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران، شماره ۱۶۰، دوره ۴۸.
۱۲. پیشگاهی فرد، زهرا، ۱۳۸۲، مشارکت افراد در توسعه سیاسی و رفتار انتخاباتی در شهرستان اصفهان، فصل‌نامه پژوهش‌های جغرافیایی، سال سی و پنجم، شماره ۴۴.
۱۳. پیشگاهی فرد، زهرا و عمران راستی، ۱۳۸۴، پویای نه دوره انتخابات ریاست جمهوری ایران با تأکید بر دوره نهم مطالعه موردی خراسان جنوبی، فصل‌نامه سرزمین، سال چهارم، شماره ۱۵.
۱۴. پیشگاهی فرد، زهرا و فریبرز احمدی دهکاء، ۱۳۸۵، مقایسه تطبیقی رفتارهای انتخاباتی در مناطق مسکونی شهر اصفهان در نهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری، مجموعه مقالات همایش جغرافیا و قرن بیست و یکم، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد.
۱۵. پیشگاهی فرد، زهرا و حیدر لطفی، ۱۳۸۶، تحلیلی بر مشارکت در انتخابات ریاست جمهوری ایران مطالعه موردی سمنان، فصل‌نامه سرزمین، سال چهارم، شماره ۱۵.
۱۶. پیشگاهی فرد، زهرا و محمد جواد شوشتری، ۱۳۸۷، مبانی جغرافیایی خاستگاه آراء مردم در هشتمین دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی، فصل‌نامه ژئوپلیتیک، شماره دوم.
۱۷. تالش انساندوست، فرشته، ۱۳۸۳، بررسی تطبیقی تقسیمات سیاسی - جغرافیایی استان گیلان سال‌های ۸۲-۱۳۵۵، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گیلان.
۱۸. حاج سیدجواد، حسین، ۱۳۷۴، کتاب گیلان (سیر تقسیمات کشوری در گیلان)، گروه پژوهشگران ایران.
۱۹. حافظ‌نیا، محمدرضا، ۱۳۸۱، جغرافیای سیاسی ایران، انتشارات سمت.
۲۰. حمزه، فرهاد، ۱۳۸۶، ایستایی و پویایی قلمروهای انتخاباتی کشور از منظر جغرافیای سیاسی، رساله دکتری جغرافیای سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.

۲۱. رحمدل، غلامرضا، ۱۳۷۲، مجموعه مقالات اولین سمینار بررسی فرهنگ و ادبیات گیلان، چاپ جهاد دانشگاهی گیلان.
۲۲. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گیلان، ۱۳۷۸، سالنامه آماری استان گیلان ۱۳۷۸.
۲۳. عظیمی دویبخشری، ناصر، ۱۳۸۱، تاریخ تحولات اجتماعی - اقتصادی گیلان، نشر گیلکان.
24. Dikshit, R. D., 1995, **Political Geography**, Tata Mcgrow Hill New Delhi.
25. Fellmann, Jerome D. & Judith G. & Arthur G., 2007, **Human geography Landscapes of Human Activities**, McGraw Hill International Edition.
26. <http://www.majles.ir>.
27. Norton, W., 2007, **Human Geography**, Oxford University Press.

Archive of SID